

לכבוד
ועדת הפנים
הכנסת

שלום רב,

הנדון: התנהלות המשטרה בהפגנות שייח ג'ראח

1. בחודשיים האחרונים פועלת משטרת ירושלים ביד קשה לדיכוי פעולות המחאה בשייח ג'ראח:

ראשית לכול, לא ניתן לפעילים אישור לצעדה ממרכז העיר לשייח ג'ראח בשעות בהם הם מבקשים לעשות זאת.

שנית, בארבעה מימי השישי הוכרזו ההפגנות כ"התקהלות בלתי חוקית" ופוזרו בכוח מופרז ואלים. השוטרים עשו שימוש בגז פלפל צורב, במסכות שחורות, ב"מסתערבים" ובאמצעים נוספים כדי לדכא מחאה לגיטימית, שנעשתה בשטח שאין בו הפרעה לציבור.

שלישית, נראה שאצבע המעצרים היתה קלה על ההדק: כתשעים מפגינים נעצרו בהפגנות והושארו במעצר למשך השבת כולה. שחרורם הותנה בהגבלות על חופש המחאה העתידי שלהם.

2. ככלל, תפקידה של משטרת ישראל הוא לשמור ולהבטיח את חופש ההפגנה והמחאה בכל מקום והזדמנות בו מבקשים תושבי המדינה לממשם, ולא להפך. התנהלות המשטרה בשייח ג'ראח מצביעה על כך שבמשטרה אינה מפנימה את תפקידה זה, אלא דווקא בוחרת לפגוע בחופש המחאה.

3. כמו כל מחאה ציבורית, גם את המחאה בשייח ג'ראח לא ניתן ולא ראוי להשתיק בכוח. חופש ההפגנה וחופש הביטוי הם מעקרונות היסוד של הדמוקרטיה הישראלית, ואין מקום להתנהלות משטרתית שפוגעת בהם. על כן, העמדה הראויה בהקשר זה היא זו שמכבדת את זכויות יסוד אלו, נותנת פירוש מצמצם להנחיות פקודת המשטרה בנושא ומאפשרת את קיום המחאה באופן המקסימלי האפשרי.

4. להלן יפורטו המצב המשפטי וההפרות שבהתנהלות המשטרה:

הפגיעה בזכות להפגין

5. פקודת המשטרה קובעת בסעיפים 83-84 כי רק תהלכה בת חמישים איש ומעלה, או אסיפה בהשתתפות חמישים איש ומעלה שיש בה נאומים בנושא מדיני, חייבות ברישיון. הנחיית היועץ המשפטי לממשלה, שמספרה 3.1200, חוזרת על הנחיות החוק ומדגישה בסעיפים 7-8 כי הפגנה אינה חייבת ברישיון גם אם משתתפים בה מעל 50 איש, כל עוד אין בה נאומים מדיניים או תהלכה.
6. למרות הנחייה מפורשת זו, בוחרת משטרת הבירה בפרשנות המצרה את חופש ההפגנה בשייח ג'ראח. עד עתה, כל פעולת מחאה, שלא קיבלה את אישור המשטרה מראש, גם כאשר לא דובר בתהלכה ולא נישאו בה נאומים, הוכרזה כ"התקהלות שאינה חוקית", ופוזרה בכוח, תוך מעצר המשתתפים.
7. כידוע, חופש המחאה והביטוי הם מזכויות היסוד של האדם בישראל. כפועל יוצא, הוכרה גם זכות ההפגנה והתהלכה כזכות יסוד מרכזית. בית המשפט העליון ציין לא אחת, כי החירות להתבטא, ובתוך כך לקיים אסיפה או תהלכה, היא ביטוי מובהק לכבוד האדם ולחירותו, וכי חשיבותה של זכות זו וחיוניותה לתהליך הדמוקרטי אינן מוטלות בספק.
8. במצב דברים זה, ברי כי את ההגבלות שבפקודת המשטרה יש לפרש באופן מצומצם, אולם כאמור, נראה כי המשטרה מעדיפה דווקא להרחיב את גדר המקרים, בהם נדרש רישיון להפגנה. עמדתה היא שבכל הפגנה בנושא מדיני שיש בה דיבורים בכל אורך שהוא, יש חשש להפרת הסדר הציבורי, ולכן יש חובה להצטייד ברישיון מן המשטרה מראש.
9. יובהר כי בהפגנות בשייח ג'ראח לא נישאים נאומים, אלא רק מונפים שלטים, נקראות קריאות קצובות ומושרים שירים, בליווי קבוצת מתופפים. ברי כי הדברים אינם עולים לכדי "נאום או הרצאה בעל עניין מדיני או כדי לדון בנושא כזה", כהגדרת אסיפה הדורשת רישיון ממפקד המשטרה בסעיף 83 לפקודת המשטרה. לדרישה כי משמרת מחאה תהיה שקטה דווקא אין כל עיגון בדין.
10. על כן, פרשנות המשטרה מהווה תקדים מסוכן לחופש הביטוי וההפגנה. גישה זו אף לא התקבלה על ידי בית משפט השלום שדן בשבועיים האחרונים בתנאי השחרור ממעצר של עצורי הפגנות. בשתי החלטות נפרדות של השופטים אילתה זיסקינד וגד ארנברג דחה בית המשפט בשתי ידיים את עמדת המשטרה, וקבע ברורות, כי משמרת המחאה לא היתה טעונה רישיון. השופט ארגברג כתב בהחלטתו מהיום בבוקר:

"הזכות לאסיפה, להפגנה, לתהלכה ולהבעת דעה הן זכויות יסוד. בין אם זכויות העומדות בפני עצמן ובין אם זכויות הנובעות מהזכות לחופש ביטוי. כל צמצום של זכות כזו (וכמובן ככל זכות יסוד גם זכויות אלה אינן בלתי מוגבלות) צריך להיעשות על דרך הצמצום ותוך מתן פרשנות מצמצמת ודווקנית להוראות שמטרתן לצמצם זכויות אלה. הוראות סעיף 83 לפקודת המשטרה ברורות ומהן עולה כי התקהלות של 50 איש ומעלה אסור רק ואך ורק אם מטרת ההתקהלות היא

לשמוע נאום או הרצאה על נושא בעל עניין מדיני או כדי לדון בנושא כזב. ככל שמטרת ההתכנסות אינה כזו לא דרוש רישיון כדי לקיימה. העובדה שהמתקבלים אוחזים בשלטים או אף כורזים סיסמאות בין אם הכרזה נעשית באמצעות מגפון ובין אם לאו אינה טעונה רישיון... אין די בחשש שאחרים המתנגדים להתקהלות ולמטרתה עלולים להפר את שלום הציבור כדי להפוך את ההתקהלות לבלתי חוקית. ההפך הוא הנכון לאור היות הזכות לאסיפה ולהבעת דיעה זכות יסוד, על המשטרה להגן על המתקהלים מפני אותם אחרים ולא להכריז כל ההתקהלות כבלתי חוקית בשל אותו חשש מאחרים. לאור האמור, לא היה מקום שתנ"צ ברונו ידרוש מהמשיבים ומחבריהם לפנות את הצד המערבי של דרך שכם".

11. עד עתה, המשטרה החליטה מצד אחד לא להגיש ערר על קביעת בית המשפט ומצד שני להתעלם ממנה ולדבוק בפרשנותה השגויה. גישה זו חותרת תחת שלטון החוק וקוראת תיגר על מערכת בתי המשפט.

שימוש במעצרי שווא

12. בארבעה מימי השישי בחודשים האחרונים, לאחר שהכריזה על אסיפות המחאה כ"התקהלות שאינה חוקית", פיזרה אותן המשטרה בכוח רב ועצרה מפגינים רבים, בסך הכל כתשעים במספר. כל המפגינים הושארו במעצר לילה במהלך סופ"ש ושחררו לאחר דיון בתנאי המעצר במוצאי שבת.

13. הואיל וכל פעולות המחאה נעשו במיקום שלא היתה בו משום הפרעה לציבור ובמקום לא נישאו נאומים, אלא רק הושמעו קריאות קצובות קצרות, לא היה בסיס להכרזה כי ההפגנות אינן חוקיות ולא היתה עילה לביצוע המעצרים.

14. גם אילו היתה סיבה להכרזה, ניתן היה לעכב מפגינים שלא מיהרו להתפזר, ולא היה מקום לנקוט בצעד החריף של המעצרים כברירת מחדל ראשונה. כידוע, לפי חוק המעצרים, נתונה בידי המשטרה סמכות לבצע מעצר רק כאשר האדם מסוכן לציבור או עלול לשבש את החקירה. ביחס למפגינים בשייח ג'יראח, שחלקם הגיעו עם כלי נגינה או מחופשים לליצנים, לא התקיימו עילות המעצר שבחוק.

15. גם אילו היו מקרים שבהם התקיימו עילות מעצר, עולה השאלה מה היתה ההצדקה להשאיר את כולם במעצר במהלך השבת לאחר סיום חקירתם, לאור כך שלאחר שהובאו לתחנת המשטרה העצורים בודאי אינם מסוכנים לציבור או חשודים בכוונות לשבש חקירה.

16. כן חמור שבמצב דברים זה ביקשה המשטרה לשחרר את העצורים בתנאים מגבילים, שכללו: התחייבות להתייצב לחקירה, ערבות עצמית וצד ג' בסך 5,000 ש"ח והרחקה משייח ג'יראח למשך 60 ימים. מובן כי התנאי האחרון מהווה פגיעה קשה בזכות ההפגנה, וברי כי לאור חוקיות ההפגנה לא היה מקום לאף אחד מתנאים אלו. בית משפט השלום, בו התקיים

במוצאי שבת ה-16.10.10 דיון עקרוני בשאלות אלו, מצא כי לא היה מקום להשאיר את העצורים למעצר לילה והורה על שיחרורם ללא תנאים.

17. השתלשלות העניינים שתוארה לעיל מעלה חשד ממשי, כי משטרת המחוז בחרה בשימוש במעצרים נרחבים כטקטיקה, בלי שהיתה לה עילת מעצר חוקית. נראה כי המשטרה ביקשה להרתיע את המפגינים והשתמשה במעצרים הן ככלי ענישתי נגדם והן ככלי הרתעתי לקראת ההפגנות הצפויות לבוא. על המוטיבציה של המשטרה לעשות כן, ניתן ללמוד מדבריו של קצין משטרה לסניגורים לפני הדיון בבית המשפט: "פה זה לא בילעין ומשטרת ירושלים לא תיתן לירושלים להיהפך לבילעין".

חסימת רחובות

18. בנוסף לאמור לעיל, בימי שישי האחרונים חסמה המשטרה את הכניסה לרחוב, בו נמצאים הבתים מהם פונו המשפחות הפלסטיניות בשייח ג'ראח. מפגינים שביקשו להיכנס לרחוב סורבו, גם כאשר דובר בבודדים ולאחר התפזרות ההפגנה. זאת בשעה שתושבים בעלי חזות חרדית הורשו להיכנס לרחוב, הן ברגל והן באמצעות כלי רכב.

19. כידוע, מתירה פקודת המשטרה למנוע גישה למקום כאשר ישנו חשש ממשי לפגיעה חמורה בביטחון הנפש או הרכוש, אולם ברי כי זה לא המקרה שלפנינו. גם בעניין זה נראה, כי משטרת המחוז חרגה מסמכותה, וגרמה לפגיעה חמורה בחופש התנועה.

מניעת אלימות כלפי התושבים הפלסטינים במתחם

20. בחלק מלילות שישי האחרונים ולעתים בשבת למחרת, דווחנו על שרשרת אירועי אלימות של עשרות מתנחלים שהגיעו למתחם, יידו אבנים לעבר המשפחות הפלסטיניות ושברו שמשות של בתים פלסטינים. כמה פלסטינים נפצעו ונזקקו לטיפול רפואי. המשטרה הגיעה למקום באיחור רב ונקטה בצעדים מועטים יחסית כלפי המתפרעים.

21. התנהלות משטרתית זו עמדה בניגוד רב להתנהלות הנמרצת והחד משמעית במהלך ההפגנה, ולנוכחים במקום נדמה היה כי א-סימטריות זו באכיפה היתה מכוונת, ונועדה לדכא את המחאה במקום ולעודד את המתנחלים בשכונה.

סיכום

22. לאור כל האמור לעיל, נראה כי יש לקרוא למשטרת מחוז ירושלים לעשות בדק בית ולאמץ מדיניות, שמגשימה את מטרות המשטרה בחברה דמוקרטית, כך שיובטחו זכויות היסוד להפגנה, לחופש הביטוי ולחופש התנועה, כמו גם הזכות לשמירה על שלמות הגוף והרכוש של כל המעורבים בשייח ג'ראח.

בכבוד רב,